

HAISER ANNA KLÁRA

Gara Nathalie – Gara László: *Saint-Boniface és lakói*. S.a.r. Tüskés Anna. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet. Budapest, 2018.

Gara László (születési nevén Goldmann László) 1904-ben született Budapesten egy módos kereskedőcsaládba.¹ Fiatalon verseket és novellákat írt, illetve rendezést tanult a Belvárosi Színházban. Később újságíróként Párizsba költözött; a Sorbonne-on (ahol egy francia tanárokat képző tanfolyamon vett részt) találkozott későbbi feleségével, Nathalie-val. Gara munkássága során arra törekedett, hogy a magyar irodalmat megismertesse a külföldi közönséggel. Ennek megfelelően francia nyelvre fordította számos kortárs magyar költőt és prózaíró művét egyaránt. A második világháború kitörése után a francia vidéken keresett menedéket családjával, illetve részt vett a francia ellenállás szervezésében, katonaként pedig Lyon felszabadításánál is ott volt. 1952-ben Budapestre hívták, de itthon elvették útlevelét, és a sajtóügynökségen kellett dolgoznia. 1955-ben visszatérhetett Párizsba. Folyamatos kapcsolatot tartott a Magyarországon élő írókkal, segített nekik műveik francia nyelven való megjelentetésében, miközben maga is rendszeresen fordított (Adyt, József Attilát, Márait, Móriczot és még sorolhatnánk). Depresszióval küzdött, 1966 májusában öngyilkos lett, Párizsban temették el.

Gara halála után kéziratok két részletben kerültek Budapestre, mindkét részlet végül a Petőfi Irodalmi Múzeumba került. Az elsőben fordításai találhatók, melyet közvetlenül elhunyt után Illyés Gyula és Gyergyai Albert nézett. A második hagyaték rész 2005-ben, Ablonczyné Szabó Magda, a Párizsi Magyar Intézet művészeti igazgatóhelyettese közreműködésével jutott Magyarországra. Gara hagyatékának e része először az MTA Irodalomtudományi Intézet Illyés Gyula Archivumába, majd annak megszűnése után a Petőfi Irodalmi Múzeumba került 2013-ban. Többet foglalkoztak az anyaggal, köztük legújabbban Tüskés Anna irodalomtörténész és művészettörténész, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet tudományos munkatársa és a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar adjunktusa, aki a nem kis méretű dokumentumgyűjtemést 2016 őszétől elektronikus adatbázis formájában kezdte feldolgozni. Gara László emlékének méltatására a Petőfi Irodalmi Múzeum 2013. március 6-án, a Párizsi Magyar Intézet 2014. január 28-án emlékkonferenciát szervezett.²

¹ Tüskés Anna: „te áldott Antológ, kitől en-nemzetem külhoni híre-sorsa lóg!” Gara László élete és munkássága. *Irodalomismeret* 2018/2 44-81; Tüskés Anna: „en-nemzetem külhoni híre-sorsa” Fejezetek a 20. századi francia–magyar irodalmi kapcsolatok történetéből. Budapest, reciti, 2020, 121-177.

² Gara munkásságával újabban több tanulmány foglalkozott a 2018 decemberében Budapesten megrendezett konferencia kötetében: *Les relations littéraires entre la France et la Hongrie au XXe siècle: Actes du colloque international*, 5-7 Décembre 2018, sous la direction de Anna Tüskés, Elisabeth Cot-

Gara a második világháború időszakában, feleségével együtt vetette papírra a *Saint-Boniface és lakói* című regényt. Az írás franciául, angolul és dánul is megjelent, Franciaországban nagy sikert aratott. A regényt Gara László maga fordította magyarra, de a szerzők életében nem jelent meg. A jelen – első magyar – kiadást a hagyatékban megtalált magyar fordítás alapján Tüskés Anna rendezte sajtó alá.

A történet szerint egy *Saint-Boniface* nevű falucskában, 1942 májusában járunk, a regény cselekménye a menekülő zsidók, illetve a helybeli, megélhetésükért küzdő gazdák közti felemás kapcsolatokra épül. Míg a menekülők mielőbbi biztonságra és megélhetésre vágnak, a helyiek igyekeznek megóvni a saját világukat.

A történet egyik főszereplője Hermelinné, a Hársfa nevet viselő fogadó határozott akaratú, kissé rosszindulatú tulajdonosa. Az asszony fogadója központi szerepet játszik a történetben, mivel itt (is) megszállnak a Párizsból érkező menekültek. A cselekmény előre haladásával jobban megismerjük a németek elől menekülő zsidókat, akik közül többen is földműveléssel akarnak foglalkozni, hogy megéljenek valamiből. A cselekmény közegét pedig a *Saint-Boniface*-i lakók, a paraszti közösség alkotják, akik egyrészt saját megélhetésüket igyekeznek fenntartani, másrészt a terménybeszolgáltatás kényszerével küzdenek. A lehetetlen követelések felemésztenek az összes termésüket, ezért próbálják titokban tartani, valójában mennyit is termelnek. Ez a titkolózás lengi körbe az egész történetet: senki sem őszinte a másikkal, mindenki rejteget valamit – és mindenki tudja, hogy a másik rejteget előle valamit.

Garák regénye a túlélésről szól: az emberek küzdenek az élelmiszerhiánnyal, a gyanakvó francia csendőrséggel, az egyre közeledő német megszállókkal, illetve egymással. Van, aki – sikertelenül – körbejárja a szomszédságot egy kis krumpliért, míg végül a kapcsolatait (a fiát) mozgósítja, hogy krumplihoz jusson. Így áll elő az a faramuci helyzet, hogy a város siet a falu segítségére. Ugyanakkor van, aki pont abból él meg, hogy falusiaktól gyűjtött élelmiszert közvetít városlakó „ügyfeleinek”. És van, aki egykori városlakóként az őt körülvevő parasztoktól igyekszik beletanulni a falusi életbe (mint a magyar származású zsidó, Tibor Verès).³

A karakterek kidolgozottak, meglehetősen életszagúak, némelyikükkel könnyen azonosul az olvasó, míg másokat nem kedvelünk meg – a legtöbben a saját és családjuk megélhetéséért küzdenek. Szórakoztató azt is látni, hogy hogyan próbálják egymás elől rejtegetni a titkaikat a közösség tagjai, több-kevesebb sikerrel.

A megélhetésért való harc szülte konfliktusok mellett megjelenik a katolikus és református vallásuk közti idegenkedés motívuma is. Az egyik izraelita vallású jövevény ugyanis tervbe veszi, hogy megkeresztelkedik, a minden lében kanál, katolikusoktól ódzkodó fogadósnő pedig igyekszik az ügybe belekotnyeleskedni.

.....
tier-Fábián, Bénédicte Williams et Dávid Szabó, ELTE CIEF – Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2019.

³ Személyét azonosította: Orbán Róbert: *Gara Nathalie - Gara László: Saint-Boniface és lakói*. Vigilia 2019/11 877-878.

Szerelmi botrányok is kipattannak a Hársfa fogadó lakói között, a tulajdonos Hermelinné legmélyebb megbotránkozására: egy megszökő fiatal szerelmespár és férjét egy másik nővel kellemetlen helyzetben találó feleség története felkavarja a fogadó közönségének életét.

A hétköznapiakat élő falulakók felett pedig egyfajta rémként ott áll a közeli településről, Francheville-ből érkező, Auzance nevű csendőr, aki azzal a szándékkal érkezik Saint-Boniface-ba, hogy mindenkit körbeszeglásszon, a rejtőzködni próbáló zsidókat pedig lebuktassa. A csendőr figurája az egyik legellenszenvesebb: egy kicsinyes, rosszindulatú embert ismerünk meg, aki részben a saját szórakoztatására igyekszik a lehető legtöbb embernek keresztbe tenni. A nála okosabbak viszont könnyen kijátsszák őt. Ki-ki a saját taktikáját alkalmazza a csendőr leszerelésére: van, aki addig csúri-csavarja a szavait, amíg Auzance nem bír fogást találni rajta. De olyan is van, aki egyszerűen leitatja őt.

A regény második fele sejteti a végkimenetelt: a csendőr tevékenykedése mellett felbukkan egy Kleinhandler nevű zsidó, aki már ideérkezése előtt elvesztette a családját, és riadóztatja a Saint-Boniface-i zsidókat, hogy meneküljenek, mert jönnek értük.

Itt beleláthatunk abba, hogy a rendszer mennyire hemzsegett az emberi hibáktól: volt olyan zsidó, aki lemaradt a listáról, és békén hagyták, illetve volt olyan, aki hiába tudta bizonyítani, hogy nem zsidó, mégis elvitték. És ha már emberi hiba: Verèsék, akik a vízumukat várják, hogy utazhassanak az Egyesült Államokba, a részeges postás miatt késve kapják kézhez az okmányt. Ezzel megfosztatnak egy reményteljesebb jövőtől.

Nem csak a zsidó származásúakat fenyegeti a veszély: a parasztlakosságot is szorongatják, hogy adják le termelésük egy részét, de annyit követelnek, hogy az már a saját megélhetésüket is nehezíti. A parasztok ezért összefognak, hogy együttesen fejezzék ki tiltakozásukat a hatóságokkal szemben. A regény záróakkordjaként 1942 őszén megjelennek a megszálló német csapatok.

Gara László és Nathalie írása a kis francia falucska mindennapjairól remekül ábrázolja a háború alatti hétköznapiakat. Karaktereik nem csak a megélhetésükért és a biztonságukért küzdenek, hanem az őket körbelengő, olykor béklyóba szorító társadalmi elvárásokkal is szembekerülnek. Ezen elvárások egyik kitartó képviselője Hermelinné, aki a közösség minden tagját ismeri, és lesújtó véleménnyel van mindenkiről.

A két szerző mindezeket a történeteket kellemes, gördülékeny stílusban írta meg, ügyelve arra, hogy az alfejezetek címe is figyelemfelkeltő legyen. Bár a regényt olvasva megszokjuk, hogy minden alkalommal történik valami meghökkentő, a szereplők sokszor folyamodnak szokatlan megoldásokhoz, ez egyáltalán nem zavaró. A kötet révén lehetőségünk nyílik arra, hogy betekintsünk egy emberi közösségbe, akik egyszerre küzdenek a háború nehézségeivel és egymás ügyeskedéseivel – mindezt úgy, hogy bár a cselekmény történetkor Saint-Boniface még békés, az olvasó érzi az egyre közelgő német megszállás nyomasztó előszelét.

KUPI LÁSZLÓ

PÁNAMERIKAI MOZAIK

Horváth Emőke, Lehoczki Bernadett (szerk.): *Diplomácia és nemzetközi kapcsolatok: Amerika a XIX–XXI. században. Tanulmánykötet.*

L'Harmattan, 2019. 378 p.

Különleges könyvet vesznek a kezükbe, akik a 2019-ben megjelent *Diplomácia és nemzetközi kapcsolatok: Amerika a XIX–XXI. században* című tanulmánykötetet kezdik olvasni. A kiadvány a Miskolci Egyetem Amerikanisztika Kutatóintézetének és a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének közös szervezésében 2017. szeptember 29-én a Budapesti Corvinus Egyetemen megrendezett konferencia előadásainak szerkesztett, bővített változatait tartalmazza. A kötet különlegességét az adja, hogy a kutatási hagyományoktól eltérően egységként kezeli az amerikai kontinenst, tehát nem választja szét az angol ajkú északi részt és az újlatin (spanyol, portugál, francia) nyelvű középső és déli területeket, valamint a Karib térséget. A nyilvánvalóan éles nyelvi, kulturális, történelmi különbségek magyarázzák a kontinens hagyományos kettéválasztását, ám a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy indokolt lehet Amerikát egyben kezelni, hiszen legkésőbb a XIX. század végétől az északi részek (elsősorban az Egyesült Államok) szoros kapcsolatban éltek az újlatin nyelvű országokkal. Elég, ha csak az USA gyakori karibi megszállásaira gondolnunk a XX. század első felében, vagy William Walkerre, aki az Egyesült Államok állampolgáraként lett 1856-ban Nicaragua elnöke. Az Egyesült Államok déli területeinek tekintélyes része 1848-ig Mexikóhoz tartozott, és a Cervantes Intézet 2015-ös jelentése szerint Mexikó után az Egyesült Államokban él a legtöbb spanyolajkú ember a világon. De számos más példát is lehetne hozni erre az elmúlt két évszázadból, jó és rossz gyakorlatokat egyaránt. Kanadának földrajzi és történelmi okokból ugyan lazább a kapcsolata Latin-Amerikával, de például a kanadai bányavállalatok erőteljesen jelen vannak a kontinens déli országaiban, ahol erősen vitatott tevékenységet végeznek.

Mindezek ellenére a nemzetközi szakirodalom nem bővelkedik az olyan átfogó munkákban, amelyek együtt kezelik a kontinens két felét, magyar nyelven pedig szinte keresve sem találunk ilyet. Egyedül talán William Z. Foster *Az amerikai kontinens rövid politikai története*¹ című munkáját említhetjük, ami még a magyarországi Amerika-kutatás elindulása előtt jelent meg hazánkban. Legkésőbb az 1980-as évektől kezdve viszonylagos rendszerességgel jelennek meg Latin-Amerikával foglalkozó monográfiák és tanulmánykötetek (például: *Diktatúra és demokrácia között*,²

¹ FOSTER, William Z.: *Az amerikai kontinens rövid politikai története*. Szikra, Budapest, 1952.

² ANDERLE Ádám (szerk.) *Diktatúra és demokrácia között: Tanulmányok a latin-amerikai politikai átmenetről*. JATE Hispanisztika Tanszéke, Budapest, 1997.